

זיכרונות מרתקים מפולין בתקופת טרום-השואה,
מהעיר בני ברק לפני קום-המדינה
ומקליטת העלייה הגדולה

הרב אפרים לרר

ראיונות: הרב יוסף הרטמן
לקט וכתיבה: שניאור זלמן ברגר
עריכה: ע. בוחנק

נדפס תשע"ז 2017

© כל הזכויות שמורות

עיצוב ועימוד:

טל: +972 (0)8-8502771
www.chazak.co.il
office@chazak.co.il

מפתח פרקים

5	פתח דבר
7	פרק א - ראש הקהל
18	פרק ב - בחצר האדמו"ר מצ'ורטקוב
28	פרק ג - עליה ארצה
36	פרק ד - מבוני בני ברק
46	פרק ה - במשפחת ליובאוויטש
53	פרק ו - בצל השואה
56	פרק ז - לימין העולים החדשים
70	ביבליוגרפיה

פתח דבר

לפני כעשור, העלה הסבא, הרב אפרים צבי הכהן לרר ע"ה, את זיכרונותיו בפני חתנו הרב יוסף שיח' הרטמן. זיכרונות אלו מהווים אוצר בלום של סיפורים ושביבים מחיי היהדות בעיירה ניז'נקוביץ שנכחדה בשואה, ומהחיים בארץ ישראל בשנים בהן היה צורך ללחום על השבת בעיר התורה בני ברק, וכן בתקופת העלייה הגדולה שלאחר קום-המדינה.

• • •

מתוך הזיכרונות עולה, כי הסבא, הלך בעקבות אביו, הרב אברהם יעקב, שכל כולו היה נתון למעשי חסד. ר' אפרים עסק במשך למעלה מחצי יובל שנים, בעשיית חסד עם העולים החדשים, ובמקביל פעל למען הכלל בפתח תקווה.

על-מנת להכניס את הקורא לאווירה הייחודית של התקופות המדוברות, בחרנו להכניס בין תיאוריו האוטנטיים והתוססים של הרב אפרים צבי לרר ע"ה גם קטעי קישור היסטוריים, המספרים על תולדות התקופה עליהם מסופר, וכן תיאור המקומות המדוברים.

• • •

ליקוט וכתיבת החומר לקראת הוצאתו לאור, נעשתה בידי אומן - הרב **שניאור זלמן שיח' ברגר** - שעסק בכך במסירות רבה, ועל כך נתונה לו תודתנו העמוקה, כמו"כ תודתנו נתונה לחברת "**חזק הוצאה לאור**" על עבודת עריכת והפקת החוברת.

תודה מיוחדת לדודנו, הרב יוסף שיחי' הרטמן, על הראיונות. שלמי תודה לו ולרעייתו, הגב' מתיה שתחי' הרטמן, על דאגתם לאתר תמונות היסטוריות רבות. התמונות מלוות את הקורא לאורך הזכרונות, המוסיפות נופך מיוחד.

הנכדים

שמואל ואילה לויך

אדר ה'תשע"ז

פרק א

בנו של ראש הקהל

סיפורה של עיירה

ניז'נקוביץ, עיירה קטנה, השוכנת בגליציה המזרחית, בפלך פשמישל, אשר במחוז לבוב. בתים נמוכי קומה, מוקפים שדות מוריקים. בתווך זורמים מי נהר בוהקים, המשרים אווירת שלווה. נופה הפסטורלי של העיירה אינו מסגיר מאומה, על התהפוכות הרבות אשר עברו עליה מיום היווסדה.

ניז'נקוביץ הופיעה על המפה לפני למעלה משש מאות שנה, בשנת ה'ק"ס לערך. כחמישים שנה לאחר מכן, בשנת ה'ר"ח, קיבלה מעמד של עיר בבעלות פרטית של האצולה. תושביה התפרנסו מייצור בירה ותמד, ומאוחר יותר עברו לייצור גם בדים. אולם, לא זכתה העיר לישוב בשלווה, וליהנות מפירות עמלה. מהקמתה ועד שנת ה'ש"ס נהרסה העיר שלוש פעמים בעקבות פלישות הטטארים.

התקופה הבאה בתולדותיה של העיירה היתה רגועה יותר. החל משנת ה'תקל"ב (1772) נשלטה על ידי בית הבסבורג האוסטרי, ומאוחר יותר הפכה לחלק מהאימפריה האוסטרו-הונגרית. בשנת תר"ל לערך, הועבר

דרכה קו מסילת ברזל, ומאז, פרח בה המסחר. נראה היה שצפויה לעיירה תקופה של שגשוג כלכלי. ברם, מלחמת העולם הראשונה גדעה את הבלבול באיכו. בשנת תרע"ד, רעדה האדמה תחת רגליה של ניז'נקוביץ. רבים מתושביה נמלטו מאימת החזית המתקרבת. הכובש הרוסי הותיר אחריו הרס וחורבן, ולבני העיירה, השבים לביתם, ציפתה מלאכת שיקום לא קלה.

בין שתי המלחמות - מלחמת העולם הראשונה והשניה - נכללה ניז'נקוביץ בין גבולותיה של פולין. בקיץ ת"ש, במהלך מלחמת העולם השנייה, נכבשה העיר על ידי הצבא האדום, וכעבור שנה, בקיץ תש"א, פלש לתוכה הצבא הנאצי. לאחר הכיבוש הגרמני, לא שבו החיים עוד לקדמותם. עם חורבנה של הקהילה היהודית, איבדה העיירה את צביונה הייחודי, נדם קולו של יעקב, ניגון הגמרא הוחלף בזמר שיכורים צרוד, ואת מקום התמימות והטוהר ממלאות תגרות ידיים במסבאות ובשווקים.

הצבא האדום במלחמת העולם הראשונה

סיפורה של קהילה

סיפור דברי ימי הקהילה היהודית של ניז'נקוביץ מתחיל לפני רבות בשנים, עתיק הוא כמעט כמו סיפורה ההיסטורי של העיירה עצמה. על ראשוני היהודים בעיר, מעיד מסמך מעניין משנת ה'שס"ב (לפני כ-400 שנה), אשר מגולל טענה של גויים מקומיים נגד יהודי תושב המקום, כאילו משיגים הם את גבולם בסחר-עצים. אולם, נראה כי עד שנת ה'תק"ס לערך, התגוררו בעיירה יהודים בודדים בלבד. במהלך השנים, החלו תושביה היהודים של העיירה להתגבש לקהילה. במשך תקופה ארוכה היו יהודי העיירה כפופים לקהילה היהודית בעיר הסמוכה, פשמישל. רק לאחר שנת תר"י (לפני כ-160 שנה) התארגנה בעיר קהילה יהודית עצמאית.

עם התפתחות הקהילה, היוו היהודים אחוז ניכר בקרב האוכלוסייה המקומית. סמוך לפרוץ מלחמת העולם הראשונה מנתה אוכלוסיית העיירה 2300 נפש, מתוכם כ-700 (קרוב לשליש!) יהודים. ובין שתי המלחמות (בשנת תרפ"א - 1921) - התגוררו בעיירה 1865 איש, כשמתוכם 408 יהודים].

חיי הקהילה היו תוססים ומלאי עשייה. קמו בה סניפים של מפלגות וארגונים שונים, ובהם סניף אגודת ישראל, אשר זכה לתמיכתו של רב

Pozdrowienie z Nizankowice Rynek — ratusz

העיירה ניז'נקוביץ

הקהילה, הרב יעקב שלום הרצוג. בבחירות למועצת העירייה, שנערכו בשנת תרפ"ז, נבחרו 8 צירים יהודים מתוך 32 צירים (רבע!).

אין בידינו מידע על רבני הקהילה בשנים הראשונות להתארגנותה. ידוע רק על שלושה רבנים אחרונים, אשר כיהנו בה: הרב דוד גאלר כיהן כרב הקהילה עד מלחמת העולם הראשונה. במקביל (אחרי שנת תר"ס - 1900) מינו את הרב יעקב שלום הרצוג לדיין ומורה צדק. לאחר מלחמת העולם הראשונה מונה הרב הרצוג לאב"ד, במקום הרב גאלר. לאחר פטירתו של הרב יעקב שלום הרצוג (לאחר שנת תר"צ - 1930) ירש אותו בנו, הרב דוד הרצוג הי"ד, שכיהן

עיתונים יהודיים שיצאו לאור בתקופת טרום השואה במחוז פשמישל

בתפקיד עד למלחמת העולם השנייה, במהלכה הוא נספה.

בב' תמוז תש"א (1941), כאשר נכבשה העיר על ידי הנאצים, בא הקץ על הקהילה ונסתם הגולל על ניז'נקוביץ היהודית. ניז'נקוביץ הגויית, זו אשר קמה תחתיה, לא דמתה במאומה לקודמתה.

הבה נסייר ברחובותיה של העיירה. עיירה שלפני החורבן.

שעת בוקר מוקדמת, והרחובות כבר הומים אדם. יום שלישי היום, יום השוק. עגלות עמוסות סחורה חוצות את רחובות ניז'נקוביץ. התאספו כאן סוחרים יהודים, ולהבדיל, גויים מכל הסביבה. כולם מציגים את סחורותיהם, ותושבי העיירה נוהרים בהמוניהם בכדי לקנות כמה שיותר דברים ובמחירים מוזלים.

בדרך אל השוק, נחלוף על פני חנויות מכולת רבות, חנות למוצרי מתכת, חנויות למוצרי עור וחנוות בגדים. כולן בבעלות יהודית. והנה מספר בתי מלאכה. יושבים בהם חייטים עם זקנים ופאות, פרוונים עם כיפות, וכובענים הרכונים על דף גמרא בנצלם רגע פנוי. במנסרה הקטנה המלאכה כעת בעיצומה. בעל המפעל ובני משפחתו עמלים לפרנסתם, יחד עם עוד 12 פועלים. כולם בני ברית. נוכל להבחין אף במחסנים רבים של חומרי בניין, שעל פתחם קבועה מזוזה. לקראתנו צועד רוכל בעל חזות חסידית. על גבו תרמיל מלא מוצרי סדקית. ממחר הוא אל העיירה הסמוכה, להציג שם את סחורתו.

הדרך אל השוק מלמדת רבות על פרנסתם של יהודי העיירה. מסחר זעיר, רוכלות ומלאכה.

סיפורה של משפחה

בעיירה עתיקה וציורית זו, נולד וגדל הרב אפרים צבי הכהן לרר.

אביו, ר' אברהם יעקב הכהן לרר, היה עסקן נמרץ, פעיל באגודת ישראל ובוועד הקהילה. הוא כיהן כראש הקהילה היהודית, וכאחד מנציגי היהודים בעירייה. לפרנסתו ניהל בית מזיגה.

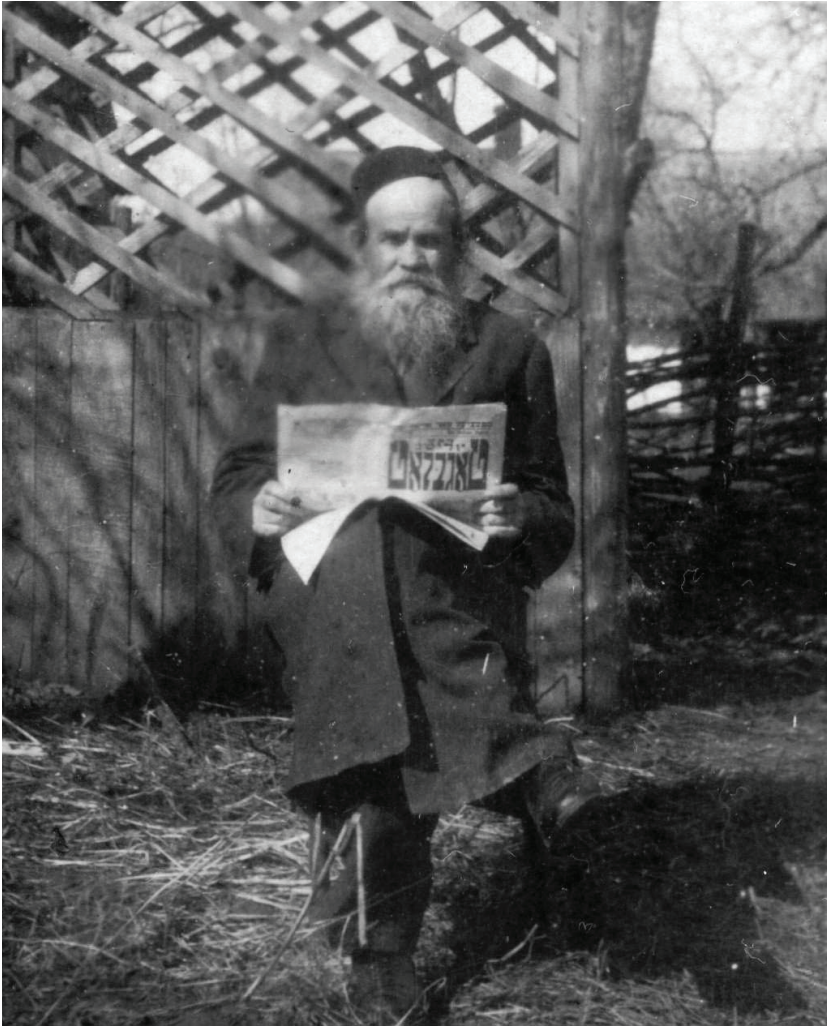
נצטט מזיכרונותיו של הרב אפרים צבי:

"נולדתי בעיירה ניז'נקוביץ בשנת תרע"ב (1912), לאבי, הרב החסיד אברהם יעקב, ולאמי, מרת לאה, בתו של ר' מאיר גנץ. היינו שבעה ילדים במשפחה, חמשה אחים ושתי אחיות.

אבא, הרב אברהם יעקב לרר, היה מחשובי חסידי צ'ורטקוב, הוא כיהן כראש הקהל בעירנו ופעל רבות למען הכלל. מעשי חסד היו שיגרת יומם של הורי, הם אירחו כל אורח שהזדמן לעיירה. כל עני שהתדפק

על הדלתות, הוכנס הביתה בשמחה. בסעודות שבת, ישבו ליד השולחן עניים רבים, שנהנו לאכול סעודה דשנה, שהוגשה במאור פנים".

חייה של משפחת לרר זרמו על מי מנוחות, עד שפרצה מלחמת העולם הראשונה.

הרב אברהם יעקב לרר בניז'נקוביץ

"הייתי ילד רך, כבן שלוש, כאשר פרצה המלחמה", מספר הרב אפרים צבי, "הצבא האדום התקרב, והוריי החליטו להימלט מהאיזור, שעמד להפוך לחזית כל יום. הם ארזו מעט מיטלטלין, עלו על סוס רתום לעגלה ויצאו במסע ארוך ומייגע.

"תלאות רבות עברנו עד שהגענו לפראג שבצ'כסלובקיה. שהינו בפראג כשנה. הייתה זו תקופה קשה מאוד, אבל אני כילד לא הבנתי הרבה, ובודאי שאינני זוכר יתר על המידה את המאורעות הקשים שחווינו באותם ימי מלחמה טרופים.

"חוויה קשה אחת, חקוקה במוחי היטב, ואין אני יכול לשוכחה עד היום הזה. לא רחוק מהמקום בו התגוררנו, בלב הכרך הגדול פראג, עמד תותח ענק. כל פגז שיצא ממנו הרעיד את כל הסביבה".

עם תום המלחמה שבו רבים מהפליטים לביתם. כך נהגה אף משפחת לרר. לא קלה היתה השיבה, אשר טמנה בחובה מפגש מזעזע עם ההרס שהותירה אחריה מלחמת העולם.

"שבנו לביתנו. הוא היה ריק. כל הרכוש נגנב. ברוך ה', התמזל מזלנו, והבית עצמו היה שלם. בתים רבים מסביב נהרסו. מהמקווה ומבית הכנסת של חסידי צ'ורטקוב, בו התפללנו עד המלחמה, נותרו רק עיי חרבות.

"נותר בעיירה רק בית כנסת אחד, ששימש את כל היהודים המקומיים. בית הכנסת של חסידי צ'ורטקוב נשאר בחורבנו, למעט שני חדרים קטנים, אשר שופצו על ידי יהודי בשם קלמן, למטרת מגורים".

ר' אברהם יעקב לרר, העסקן הנמרץ, לא שקט על שמריו. הוא לא היה מוכן להשלים עם המציאות, שנכפתה על הקהילה בעקבות המלחמה. כיצד יכולה להתקיים קהילה ללא מקווה? טען בלהט.

"אבא החליט אפוא לשקם את המקווה. הוא סבב בין הכפרים

הוריו: הרב אברהם יעקב ומרת לאה לרר

והעיירות באזור, כדי לגייס כספים. כאשר הצליח לאסוף סכום מכובד דיו, דאג לבנייה מזורזת. המקווה ובית הכנסת נפתחו מחדש".

החיים בקהילה שבו אט אט למסלולם. את הדאגות בנוגע לשיקום ההריסות החליפו דאגות מסוג אחר. אחת מהדאגות, אשר העסיקה את הרב אברהם יעקב לרר, היתה קשורה לתקנת הדף היומי.

הרב מאיר שפירא מלובלין

בט' באלול תרפ"ג (1923), נפל דבר בישראל. היה זה במהלך הכנסיה הגדולה של תנועת "אגודת ישראל", כאשר הגאון הרב מאיר שפירא זצ"ל מלובלין הכריז על שיעור יומי בגמרא. כל יום יילמדו דף אחד, וכך, תוך שבע שנים, יסיימו את כל הש"ס. הרב מאיר שפירא ביקש שכל יהודי באשר הוא ישתתף בשיעור החדש, השווה לכל נפש. הרעיון המיוחד התקבל בהתלהבות על ידי באי הכנסיה - אדמו"רים רבנים ועסקנים, והוחלט כי השיעור החדש ייצא לדרך בראש השנה הקרוב.

מיד עם פרסום התקנה, ייסד הרב אברהם יעקב לרר שיעור יומי בעיירתו ניז'נקוביץ. אולם לומדי השיעור נתקלו בבעיה:

"כאשר הכריזו על לימוד הדף היומי, לא היו בבית הכנסת מספיק גמרות מסכת ברכות. באין ספרים, רבים מהחפצים להשתתף בשיעור, לא יכלו להצטרף. אבא נרתם לחלץ את הקהילה מהבעיה. הוא נסע לפשמישל הסמוכה, וקנה בכספו מספר רב של גמרות מסכת ברכות, אותן הוא תרם לבית כנסת עבור שיעור הדף היומי. זכורני כי את השיעור הראשון מסר הרב יעקב שלום הרצוג. היה זה בליל ראש השנה.

"הרב הרצוג היה תלמיד חכם גדול ונוטה בדעותיו לחסידות. פיקח, וגאון בלימוד. היו לו שיעורי תורה רבים, והמומחיות שלו בדיני ממונות, ובמיוחד החוש לדעת לפשר בין הצדדים, הקנו לו שם של דיין חשוב".

בעיה נוספת, אשר העיקה על יהודי העיירה, כמו על כל יהודי פולין, היתה קשורה לחינוך תינוקות של בית רבן.

ר' אפרים (נשען על הדלת מימין), עם אחיו אחיותיו וילדיהם

"חינוך הילדים בגליציה לא היה פשוט כלל ועיקר. הממשלה הפולנית חייבה אותנו הילדים ללמוד בבית ספר הממלכתי, ומאיך ההורים רצו לחנכנו בדרך התורה והיהדות", מספר הרב אפרים צבי.

גם לבעיה זו נמצא פתרון. "בשעות הבוקר הלכנו מידי יום ביומו לבית הספר הממלכתי, ואילו בשעות אחר הצהרים היינו לומדים ב'חדר'. היו לי מספר מלמדים, ומהם אני זוכר היטב את ר' פסח אדלר. בשבתות היינו בחופש מהלימודים, כי השלטונות הסכימו לשחרר את ילדי היהודים מללמוד בשבת. ואילו ביום ראשון היה לנו חופש כמו לכולם. עד הבר-מצוה למדו ב'חדר', אחר כך למדנו אצל הרב דוד הרצוג, בנו של רב העיירה, שמסר שיעורים לבחורים הצעירים".

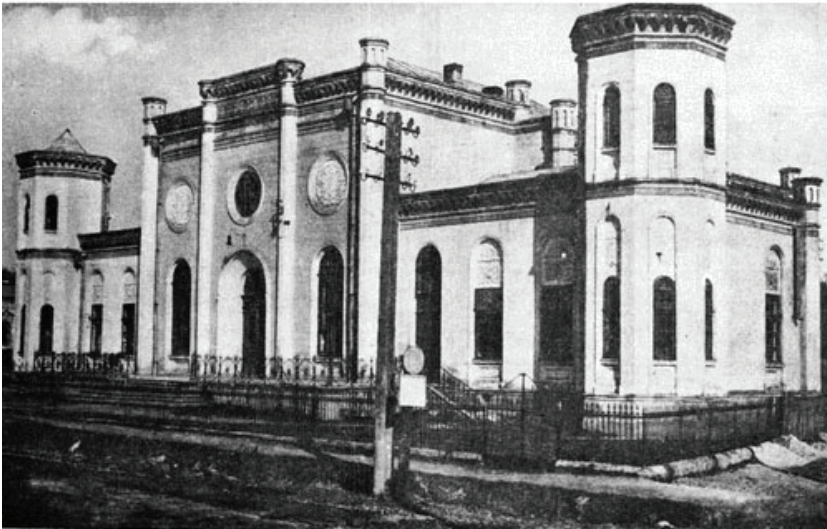
עם הזמן, התגבשה קבוצת בחורים, אשר השתוקקה ללמוד תורה ברמה גבוהה יותר. הרב אפרים צבי היה אחד מאותם בחורים. "נסענו כמניין בחורים לעיירה נייטטאט, שם היתה ישיבה, בה נמסרו שיעורי תורה ברמה גבוהה. הישיבה דאגה לנו ללינה ואוכל בימי חול, ואילו בשבתות התארחתי שם אצל ר' שייע, אחד מהחסידים הגדולים של האדמו"ר מצ'ורטקוב (לימים בתו, מרת מרים, התחתנה עם אחי ר' ברוך). במשך שנה תמימה שהינו מחוץ לעיירת הולדתנו".

כך התנהלו החיים בעיירה הקטנה שלפני החורבן, מושתתים על אהבת התורה, יגע כפיים, ושמירת מצוות בהידור, ללא פשרות.

לסיום פרק זה, נצטט קטע נוסף מזיכרונותיו של הרב אפרים צבי, קטע העוסק במצוות הדלקת נרות חנוכה:

"בימי החנוכה נהגו להדליק נרות רבים בבית הכנסת. לאחר מעריב היו שבים הביתה, ומדליקים נרות חנוכה. החנוכה שלנו היתה עשויה מנחושת, והיא בת מאות שנים. ההורים שמרו על החנוכה מכל משמר.

"אני הייתי מכין את הנרות. אבא, כמו יהודי חסידי, היה עורך הכנות לקראת ההדלקה. את החנוכה הצבנו בחלון. היו כאלו שפחדו מאנטישמיות, ולכן הציבו את החנוכה בתוך הבית, אך אבא לא פחד. לאחר ההדלקה, אבא היה מרבה בשירים ומזמורים - 'מזמור שיר חנוכת הבית' - ועוד".

בית המדרש של אדמו"רי צ'ורטקוב בעיירה צ'ורטקוב

פרק ב

בחצר האדמו"ר מצ'ורטקוב

דורות של חסידים

אי אפשר לתאר את הווי החיים בבית משפחת לרר, מבלי להזכיר את חסידות צ'ורטקוב. משפחת לרר היתה מקושרת לאדמו"רי צ'ורטקוב מאז היווסדה של החסידות (שאינה אלא ענף של חסידות רוז'ין), ובני המשפחה נסעו לעיתים קרובות לרבם.

מספר הרב אפרים: "הסבא, אבא של אבא, הרב אפרים צבי הכהן לרר, היה חסיד צ'ורטקוב נלהב. הוא היה חסידו של האדמו"ר רבי דוד משה מצ'ורטקוב, בנו של האדמו"ר מרוז'ין זצ"ל [רבי ישראל פרידמן]. סבא קרא לבנו - הוא אבי מורי - אברהם יעקב, על שם כ"ק האדמו"ר רבי אברהם יעקב מסדיגורא זצ"ל, שהיה בנו של רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל".

האדמו"ר רבי דוד משה מצ'ורטקוב, היה איש צנוע, שהתרחק מהוויית העולם. כל ימיו עסק בתורה ובדברים שבין האדם לבין הבורא וכל כולו אמר רוחניות. כל מעייניו היו נתונים לרעיון אחד שכבשו כולו: היאך מקרבין את הגאולה? עוד בהיותו תינוק בעריסה, אמר עליו אביו,

הרבי מרוז'ין: "זוהי נשמה גדולה, שתקרב את לבבות ישראל אל אבינו שבשמיים!".

האדמו"ר רבי דוד משה מצ'ורטקוב הסתלק לבית עולמו בהושענא רבא תרס"ד (1904), ואת מקומו ירש בנו, האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב.

האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב

"האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב פיאר את היהדות התורנית. שמו ומרותו חרגו

ממסגרת חסידות צ'ורטקוב והקרינו על כל העולם היהודי. היה מקובל כמורם של גדולי התורה ואנשי המעש, והמוני בית ישראל בגולה התחממו לאור חכמתו ותבונתו.

"רבה הייתה ערנותו לחיי הכלל, ודאגתו לקיום התורה ועם ישראל בצביונו המקורי. עוד בהיותו צעיר לימים חלם וחשב על דרכים לרסן את הידרדרות הדור. הוא הצטיין מילדותו במוח חריף, בהליכות מלכותיות, מלאות אצילות בהתאם למסורת בית אבותיו [חסידות רוז'ין], והכול ראו בו כאחד מיחידי סגולה שבדור. בו ביום שנסתלק אביו בהושענא רבא שנת תרס"ד הוכתר הוא בכתר הנהגה.

"רבי ישראל נודע בעמקות מחשבתו, ותורותיו, שנאמרו עוד בחיי אביו, נאספו בספר 'תפארת ישראל', ושיחותיו בחגים ובימים נוראים במעמד חסידיו, נאספו בספר 'שמח ישראל'. ידועים פירושיו ואמרותיו

האדמו"ר רבי דוד משה מצ'ורטקוב

(1) ספר זיכרון לקהילת צ'ורטקוב

האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב

שהשמיע באקראי ב'שולחנות',
שאלפים הצטופפו על ידם בכדי
להקשיב לשיחותיו².

עם חסידיו של האדמו"ר נמנו
אלפים מגליציה פולין ורומניה.

ערב מלחמת העולם הראשונה
יצא האדמו"ר עם כל בני
משפחתו, כדרכו מידי שנה,
לעיר הנופש מרינבד. משפרצה
המלחמה, והרוסים כבשו את
צ'ורטקוב, השתקע הרבי בוינה.
לאחר סיום המלחמה, לא שב
להתגורר בצ'ורטקוב, ברם ביקר
בה מידי שנה בשנה בחודשי
החגים.

(עובדה הראויה לציון: למרות שהחצר הגדולה סביב בית המדרש
נהרסה בימי המלחמה, אולם בית המדרש והחדרים הרבים סביבו
נותרו על תילם).

האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב הסתלק בי"ג כסלו תרצ"ד (1934).

נוסעים לרבי

ר' אברהם יעקב ובנו ר' אפרים צבי לרר נסעו תדיר אל רבם, האדמו"ר
רבי ישראל מצ'ורטקוב, כדי לחסות בצילו ולקבל מברכותיו. נסיעות
אלו נחקקו בזיכרוננו של ר' אפרים:

(2) תיאורו של חבר הכנסת ר' יעקב כץ (אגודת ישראל-פועלי אגודת ישראל) ע"ה.

שולחן עליו היה מקבל האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב את הפ"נים (מכתבים) ועליו ארון קודש נייד שהיה משמשו בנסיעותיו

"בילדותי נסעתי עם אבא לצ'ורטקוב. זכורני כי הרבי התפלל לבדו בחדר סגור, אולם כאשר אמר תורה, כל החסידים הצטופפו סביבו ובלעו כל מילה שיצאה מפיו.

"אבא היה נוסע אל הרבי לשבתות. היה נהוג להיכנס לרבי במוצאי שבת, כדי ליטול את ברכת הפרידה. בילדותי נכנסתי עם אבא במוצאי שבת אל הרבי וקיבלנו ברכה.

"בימי הבחרות נסעתי מספר פעמים לבדי. הנסיעה ברכבת ארכה כמה שעות, ולאבא הנסיעה הייתה כבר קשה מנשוא. בכל פעם שמעתי את התורות שאמר הרבי וקיבלתי ברכות".

סיפורים על רבי ישראל מצ'ורטקוב

סיפורי מופת רבים אודות האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב זצ"ל, עוברים בין חסידיו. ר' אפרים בחר לספר שני סיפורים מיוחדים מהם אפשר ללמוד לקח בעבודת ה'.

מספר ר' אפרים:

"פעם אחת הלך האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב עם הגבאי לטייל בחוצות העיר וינה. במהלך הליכתם ביקש האדמו"ר לפוש קמעה,

והתיישב עם הגבאי על ספסל. כעבור כמה רגעים, הגיעה גברת בלבוש לא צנוע, והתיישבה בקצה הספסל. אמר הגבאי: רבי, בוא נלך מכאן. הרבי המשיך לשבת כמה דקות. אחר כך הביט בשעונו ואמר: בא נלך עכשיו. הרבי עשה זאת כדי לא להלבין פנים, ולא לגרום שנאה נגד היהודים".

סיפור נוסף, אותו נהג ר' אפרים לספר:

"רבי מאיר שפירא מלובלין, מייסד ישיבת 'חכמי לובלין', בא בצעירותו אל רבו, ר' ישראל מצ'ורטקוב, להתייעץ עמו האם לקבל רבנות והיכן? השיב האדמו"ר: 'אל תדאג, תזדמן לך משרה ראויה'. כעבור כמה ימים, לאחר שחזר לביתו, הגיעה משלחת מעיר גלינה להציע לו רבנות. הרב שפירא כחסיד אמיתי, קם ונסע לאדמו"ר לספר לו על ההצעה ולבקש ברכתו.

אמר לו האדמו"ר: "אל תחשוב שזה נס. פשוט כשיהודי מברך את חברו בלב שלם ובאהבת אמת זה מתקיים".

שאל הגבאי: "אם כך, לשם מה צריכים לנסוע לרבי? ניקח שני יהודים שיאחלו אחד לשני והכל יתקיים".

אמר לו האדמו"ר: "בכדי להגיע לדרגה כזו של אהבת ישראל צריכים לנסוע לרבי".

הרב שפירא כיהן כרב בגלינה משנת תר"ע (1910) עד שנת תר"פ (1920). לאחר מכן ייסד את ישיבת חכמי לובלין".

ישיבת חכמי לובלין

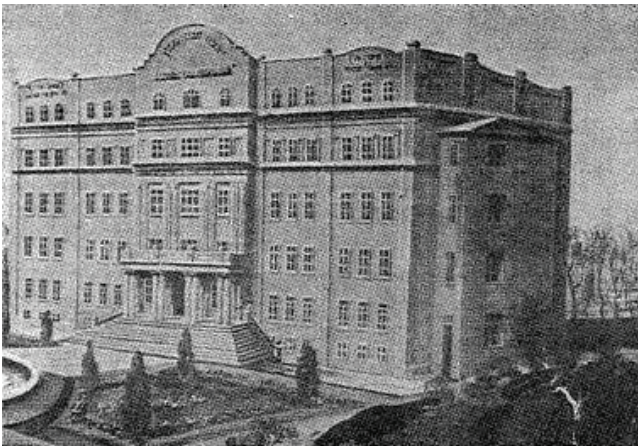
ר' אפרים זכה להשתתף בחנוכת הבית של ישיבת 'חכמי לובלין' המפורסמת, והאירוע הותר עליו רושם רב. כאשר ר' אפרים מספר על האירוע ההיסטורי קולו מלא התפעלות.

"בפולין ובגליציה של אותם ימים, למדו רוב הבחורים בישיבות, אשר שכנו ב'שטיבל' המקומי, בהנהגת הרב או האדמו"ר המקומי. בראשו של הרב שפירא עלה רעיון נועז, להקים ישיבה, שאינה שייכת לזרם מסויים, ובה ילמדו מאות תלמידים, שיתאכסנו לאכילה ולינה תחת קורת גג אחת.

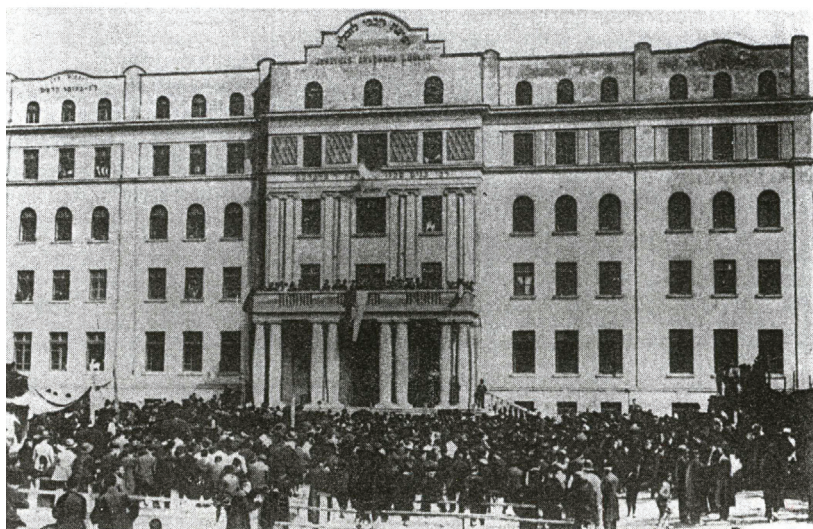
"לאחר שקיבל את הסכמת רבו, האדמו"ר מצ'ורטקוב, ואת הסכמת האדמו"ר בעל ה'אמרי אמת' מגור, פרש הרב מאיר שפירא את הצעתו בכנסיה הגדולה של אגודת ישראל, שהתקיימה בוינה בחודש אלול תרפ"ג (1923) (כאמור לעיל, באותה כנסיה, החל גם לימוד 'הדף היומי').

"צירי הכנסיה החליטו לתמוך בהצעתו של הרב שפירא. בי' באלול התקבלה החלטה לייסד ישיבה גדולה בעיר הפולנית לובלין, שמה של הישיבה יהיה 'ישיבת חכמי לובלין', והיא תשמש מוסד תורני מרכזי לחינוך רבנים, מדריכים ומורי עם גדולים בתורה

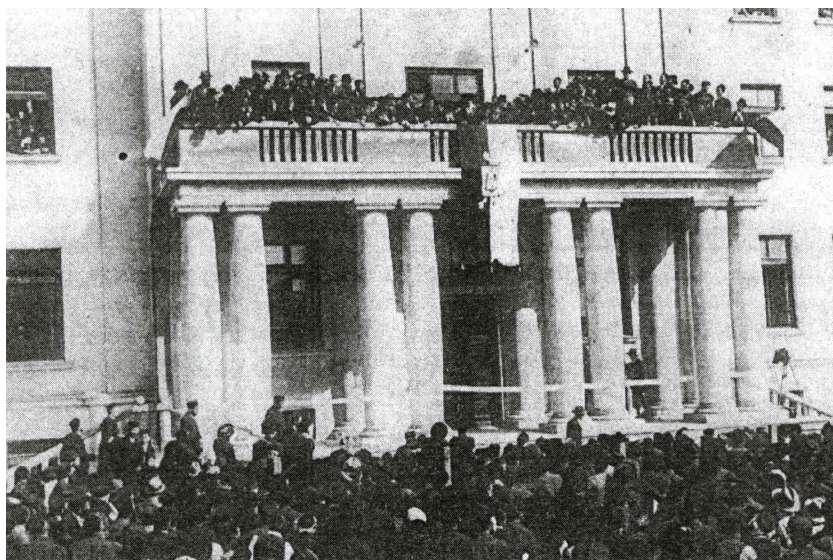
"הנחת אבן הפינה לישיבה התקיימה ברוב פאר והדר בל"ג בעומר תרפ"ד (1924), בהשתתפותם של אלפי יהודים מכל קצות

ישיבת חכמי לובלין

אלפי חוגגים בחנוכת ישיבת חכמי לובלין

אדמו"רים ורבנים ניצבו במרפסת הישיבה

ישיבת חכמי לובלין. קהל גדול נהר מערים רבות, כולם רצו להשתתף במעמד הנשגב.

בחגיגה הגדולה והחשובה הזו, שנרשמה בין דפי ההיסטוריה של פולין שלפני השואה, זכה להשתתף ר' אפרים צבי יחד עם אביו ר' אברהם יעקב:

"חגיגת הפתיחה של ישיבת חכמי לובלין, היתה אירוע מרשים ביותר. מי שלא נכח שם, לא יכול לתאר את מה שהיה. נסעתי לחנוכת הבית עם אבא, כשבדרכנו אנו פוגשים יהודים רבים, שפניהם מועדות אל אותו היעד, חגיגת הפתיחה. במהלך הנסיעה שרתה על כולם שמחה גדולה. כאשר הגענו ללובלין, סיירנו בבניין הישיבה, מביעים התפעלות עצומה. היה זה בניין מפואר וגדול. שש קומות, בהן 110 אולמות וחדרים, ביניהם בית כנסת גדול, מקווה, אולמות לשיעורים, חדרי מגורים לתלמידים, מטבח וחדר אוכל מודרניים, ספריה גדולה ועוד. הכל ברחבות גדולה ונדירה באותם ימים. כבר בשלב זה התברר, כי חמש מאות תלמידים מתעתדים ללמוד בישיבה. חמש מאות תלמידים בישיבה אחת! היה זה פלא גדול בעיני כולם, שכן, עד אז, מקובל היה ללמוד בקבוצות קטנות.

לפני האירוע זכה הרב אפרים צבי לגשת אל הרב שפירא וללחוץ את ידו. דמותו של הרב שפירא הותירה עליו רושם רב. התקשרותו לרבו היתה מעוררת התפעלות:

"ביומיים בהם שהיתי בלובלין, התפעלתי מהרב שפירא, שלמרות כל הטרדות והעיסוקים, היה כל הזמן צמוד אל רבו - האדמו"ר מצ'ורטקוב", מספר ר' אפרים.

כמו כן, התפעל ר' אפרים מטוב ליבו של הרב שפירא: "הרחבה שסביב הישיבה גודרה בגדר גבוהה. לקראת האירוע החלה נהירה אדירה של אלפי יהודים שביקשו להשתתף בחגיגה ההיסטורית, וקהל אלפים גדש את הרחבה שלפני הישיבה. לאחר שהרחבה התמלאה על גדותיה, נסגרו השערים, ואלפים נותרו מחוץ לגדר.

מזכרת מחנוכת ישיבת חכמי לובלין. ר' אפרים מימין למעלה מסומן בחץ, עם תלמידי ישיבת חכמי לובלין. בקידמת התמונה - הרב מאיר שפירא מלובלין. ר' אברהם יעקב לרר אביו של ר' אפרים עומד משמאל - מסומן בחץ.

"הרב שפירא בטוב ליבו, לא יכול היה לראות את הקהל העומד מעבר לגדר, ובשלב מסוים ביקש מאנשיו לפתוח את הגדר, ולאפשר לקהל האלפים להיכנס לתוך מתחם הישיבה. כך כל המשתתפים זכו לחזות בבניין בתפארתו.

"בעת חגיגות חנוכת הבית, ישב הרב מלובלין יחד עם אביו, שהיה גביר גדול, ועם סבו. עד היום אני זוכר את קולו האדיר, כאשר מסר את השיעור הראשון בפני כל קהל האלפים, היה זה בסוגיא 'קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא'³."

נותר בידינו של ר' אפרים צילום נדיר מאירוע זה שלו ביחד עם אביו, כשלידם עומד המהר"ם שפירא עם תלמידיו.

פרק ג

עליה ארצה

האנטישמיות גואה

עבים שחורים הקדירו את שמי האופק האירופי. שונאי ישראל הרימו ראש, וההתנכלויות ליהודים גברו מיום ליום. העתיד היה לוט בערפל, אך ניתן היה לחוש בסכנה המתקרבת.

גם בעיירה ניז'נקוביץ השלווה, התחוללו להן תמורות מדאיגות.

"בדרך כלל היחסים בין היהודים והגויים בעיירתנו היו תקינים", מספר הרב אפרים צבי לרר, "אולם, עם הזמן, חלה התדרדרות, והיהודים החלו לספוג התקפות אנטישמיות נטולות כל רסן. תחילה הוטלו על היהודים מיסים גבוהים, בהם התקשו לעמוד, לאחר מכן, נערים אנטישמיים התחילו להתקיף יהודים ולהכותם ללא סיבה. ואלו הן רק דוגמאות לביטוייה של השנאה הגוברת".

"גם אני ובני משפחתי חוונו התנכלויות על רקע שנאת ישראל. אני זוכר עד היום את האבנים גדולות, אשר נזרקו לעבר סוכתנו, שניצבה במרפסת הבית. התנכלו לי באופן אישי לא פעם, בעת לכתי ברחוב.

באחד הימים נקלעתי להתקפה אנטישמית. נטפלה אליי קבוצה של סטודנטים גויים, ואחד מהם משך בפאותיי, שהיו אז ארוכות ומסולסלות. החלטתי שאסור להבליג. הסטודנט החצוף חטף ממני סטירה הגונה, ונמלט עם חבריו מזירת האירוע".

לפני עלייתו ארצה

מימין, לפני עלייתו ארצה

רישיון עליה

כאשר המצב הפך להיות בלתי נסבל, גמלה בליבו של ר' אפרים צבי החלטה נועזת:

"האנטישמיות הגואה הגבירה בי את הרצון לעלות לארץ הקודש,

עליה ארצה

הסוכנות היהודית לא"י, מחלקת-העליה
Jewish Agency for Palestine, Immigration Department
משרד א"י מרכזי, ורשה — Palestine Office Warsaw

תעודת-עליה
PALESTINE IMMIGRANT CERTIFICATE

No. 5940

סוג
Category

השם
Name
Rabinowicz Hersz Majer

האריך... 27/6 - 54
(החיתום כנגד המשרד הא"י)

* ליישם במידות את המסגרת המיוגרת (A, C וכו') ואיך קבל את החישון (בתור ח"ן, המלצר, דריסת וכו').

ובברכת האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב התחלתי בהכנות לעליה. ניצבתי בפני משימה לא קלה - השגת 'סרטיפיקט', אישור עליה."

"באותם ימים היתה ארץ הקודש תחת שלטון המנדט הבריטי, והונהגה בה מדיניות ה'ספר הלבן'. הבריטים חוקקו חוקים, המגבילים את מספר העולים היהודיים לארץ. הגזירות נחקקו בעקבות טענות הערבים, שהעלייה היהודית ההמונית פוגעת בפרנסתם. המדיניות הפרו-ערבית של הבריטים, הביאה לפרסום מסמך, הקובע כי העלייה היהודית

בצעירותו, משמאל

תוגבל למכסה, אותה תהיה מסוגלת הארץ לקלוט מבחינה כלכלית, מבלי שהעולים יהיו למעמסה על כתפי התושבים הוותיקים.

"לצורך אכיפת החוקים, קבעו שלטונות המנדט, שכדי לעלות ארצה, דרוש רישיון עליה מיוחד - 'סרטיפיקט'. הנציב העליון, הרברט סמואל, אשר ניהל את ענייני ארץ ישראל מטעם הבריטים, הגדיר קבוצות זכאות לקבלת סרטיפיקט: בעלי הכשרה מקצועית חיונית, סטודנטים שהתקבלו למוסדות להשכלה גבוהה, זכאי איחוד משפחות, ובעלי אמצעים.

"השתוקקתי לעלות ארצה, אולם לא ידעתי כיצד להשיג 'סרטיפיקט'. הגופים הציונים בחשו בקדירת הרישיונות, והעדיפו במכוון את אנשיהם. חסיד צ'ורטקוב, כידוע, לא עומד בראש סדר העדיפויות של ההסתדרות... בדרך הטבע לא היה לי איפוא כל סיכוי לקבל רישיון עליה."

בסייעתא דשמיא, בדיוק בתקופה שגמלה בליבו של הרב לרר ההחלטה לעלות לארץ הקודש, אירע מפנה משמעותי.

"עד לאותם ימים, אנשי אגודת ישראל לא זכו לקבל סרטיפיקטים, מפני שלא השתייכו להסתדרות הציונית. אולם, באותה תקופה הצליח ר' אהרון (ארי) גודמן, נציג אגודת ישראל בבריטניה, להשיג הישג אדיר - שישה אחוזים מהסרטיפיקטים יועברו לאנשי אגודת ישראל!

"האדמו"ר מצ'ורטקוב פנה אל אנשי אגודת ישראל בהמלצה, בה ביקש לסייע לי לעלות ארצה. בקשתו נתקבלה מיד."

הכשרה

"בהסמכת הוריי התחלתי להתכונן לעליה. חלק ניכר מזמני הוקדש לתהליך 'הכשרה'. הארץ עברה התפתחות מואצת. שממות הפכו במהירות לשדות מוריקים, ביצות הוסבו למטעים ופרדסים, והדיונות נהיו לישובים פורחים. היתה דרישה לעובדים, לזוגות ידיים נוספות,

אשר ישתלבו בחקלאות, יסללו כבישים, ויבנו בתים. לכן, נהוג היה באותה תקופה, שהעולים לארץ ישראל עוברים הכשרה לעבודת כפיים.

"במשך חצי שנה שהיתי בגורליץ, עיירה בה קהילה גדולה של חסידי צאנז. בעיירה זו התקיימה הכשרה באווירה חרדית. קבוצתנו הורכבה מחמישים בחורים לערך. למדנו עבודות כפיים מגוונות. לאחר שישה חודשים של התנסות בעבודות חקלאיות ואחרות, קיבלתי אישור לעלות ארצה. נמנית על הקבוצה הראשונה של מקבלי הסרטיפיקטים מ'אגודת ישראל'.

"אירע לי נס, ורישיון העלייה הגיעה ממש ברגע הנכון. לו התעכב מעט, היו לי בעיות רציניות בגלל הצבא. בתקופה שהתכוננתי לעלות לארץ, קיבלתי הזמנה ראשונה ללשכת הגיוס. לפי החוק הפולני, לאחר הזמנה ראשונה עוד מותר לצאת מהמדינה. לו הייתי מתמהמה ומקבל הזמנה נוספת, היציאה מפולין היתה הופכת לבלתי אפשרית".

לאחר קבלת רישיון העלייה, עזב ר' אפרים צבי את גורליץ, ושב לבית הוריו, לערוך הכנות אחרונות, ולהיפרד מבני משפחתו.

הפלגה

"ביום שלישי ז' שבט תרצ"ד (1934) לפנות ערב, עליתי לאוניה שיעדה ארץ ישראל. ההפלגה ארכה מספר ימים. בהשגחה פרטית יצא לנו לשהות בלב ים בשבת שירה (שבת פרשת בשלח) בה מדובר על קריעת ים סוף. ההשוואה בין בני ישראל בעת יציאת מצרים לבינינו היתה מתבקשת למדי. הרגשנו שיצאנו ממצרים, וכעת היינו בים, בדרכנו לארץ ישראל. קבוצת הנוסעים החרדית אמרו יחדיו, בהתרגשות, את שירת הים, מודה לה' על חסדיו".

היה זה מחזה בלתי נשכח. קבוצת נוסעים ניצבת על הסיפון, מביטה

בגלי הים ההומים, והשפתיים רוחשות שירה, "נחית בחסדך עם זו גאלת (מאדמת אירופה המזדעזעת), נהלת בעוזך אל נוה קודשך..."

"לזכר הנס שעשה עימי ה', כאשר הצלחתי לעלות ארצה ולהינצל מאימי השואה, אני משתדל לעלות מידי שנה, בפרשת בשלח, לעלייה בתורה בה קוראים את שירת הים", יספר הרב לרר לימים. ואולם, במהלך ההפלגה, איש לא ידע ולא שיער בנפשו את גודל נס ההצלה, ואת השיטפון אדיר העתיד לפקוד את אירופה, שיטפון שגליו יימחקו בזעף קהילות שלמות, מבלי להותיר שריד ופליט.

השבת חלפה באווירה מרוממת.

"למחרת, ביום ראשון י"ב שבט, בשעות בוקר, עגנה אונייתנו אל מול חופי ארץ ישראל. על החוף המתין לנו נציג של 'אגודה', שאסף את קבוצת ה'אגודאים' ודאג לנו עם בואנו ארצה. מהנמל נסעתי ישירות לפתח תקוה, שם נפגשתי עם אחי ר' יצחק לאחר 14 שנות פרידה.

"לאחר שהתאקלמתי בארץ, גמלה בליבי ההחלטה, להעלות גם את הוריי לארץ הקודש. המאמצים נשאו פרי, וכעבור שלוש שנים מאז שהגעתי ארצה, הוריי הצטרפו אלי. אלא שלדאבון ליבי, לאחר כחצי שנה בלבד אבא נפטר. מקום מנוחתו בהר הזיתים בחלקת גליציה".

פרק ד

מבוני בני ברק

עיר צעירה

'כל ההתחלות קשות', ו'ארץ ישראל נקנית ביסורין'. השנים הראשונות של ר' אפריים לרר בארץ הקודש היו סוערות למדי, רצופות בקשיים, ועם זאת מלאות עשייה.

"בשבוע הראשון התארחתי אצל אחי ר' יצחק ורעייתו שרה, ולאחר מכן עברתי לבני ברק, שם שכרתי חדר עם כמה ידידים", משחזר ר' אפרים את ימיו הראשונים בארץ. "בני ברק היתה אז עיר צעירה. היא נוסדה כעשר שנים לפני עלייתי ארצה, על ידי קבוצת חסידים יוצאי וורשה, על גבי אדמות שנקנו מהכפר הערבי הסמוך שנקרא אז: אבן-איברק וכיום: אל-חיריה.

"העיר החדשה נקראה 'בני ברק', על שם הישוב היהודי העתיק, ששכן בקרבת מקום, ישוב בו התגורר גדול התנאים, רבי עקיבא, אשר על שמו נקרא הרחוב הראשי של העיר. ראש העירייה הראשון של בני ברק היה הרב יצחק גרשטנקורן, חסיד גור, שהיה אחראי לקניית הקרקעות והיה מקורב לגדולי הדור ההוא".

בתקופה בה התיישב ר' אפרים בבני ברק, שררה במקום עניות גדולה. אפילו לוועד היישוב לא היו די מזומנים בכדי לשלם עבור שירותים מוניציפאליים ושירותי בנייה להם נזקק. בשל כך, הנפיק הועד תחליף לכסף, כעין צ'ק דחוי. שטרות אלו שימשו לרכישות סחורה בשוק, וכעבור זמן הסוחרים באו אל הועד לגבות את החוב.

הרב אפרים לרר השתתף בבנייתה של העיר הצעירה:

"בתחילה עבדתי בפרדס, תחזקנו את העצים ועסקנו גם בקטיף. לאחר תקופה של עבודה בפרדס, עברתי לעבוד בבנייה. היה זה כאשר התחילו לבנות את שכונת זיכרון-מאיר. הקבלן שילם טוב, והרווחים היו נאים.

"בכדי להבין את הקשיים שלי בעבודה, אציין כי אפילו רחוב רבי עקיבא לא היה סלול, והמשאיות, אשר הביאו חומרי בניין, היו נאלצות לעצור בכניסה לעיר. הסחורה הועמסה על חמורים וכך נכנסה לתוככי בני ברק, שהלכה והתפתחה באותם ימים".

בני ברק בראשיתה

מלחמה על קדושת השבת

לאחר מספר שנים סללו את רחוב רבי עקיבא, והנסיעה במרכז בני ברק הפכה לנוחה מאוד. אלא שאז החלו הצרות. פורקי עול שמטרתם להכעיס, היו חוצים ברכביהם את רחובה הראשי של עיר התורה, בעיצומו של יום השבת. ר' אפרים צבי, יחד עם תושבים נוספים, התגייס למאבק על צביונה של השבת הקדושה.

ראש עיריית בני ברק
הרב יצחק גרשטנקורן

הכל החל, כאשר באחת השבתות הגיעו לעיר אורחים לא קרואים, חבורת צעירים חצופה, אשר ביקשה לעבור ברכבה ברחוב רבי עקיבא, בכדי להכעיס את תושבי העיר. התקרית גרמה לזעזוע אדיר בקרב התושבים, וכמה מהצעירים, ובהם ר' אפרים, נקטו בפעולה מיידית, בכדי למנוע חילול שבת במרכז היישוב: "לא הססנו, הפעלנו כח רב, ועצרנו את הרכב. אילצנו אותם לא לנסוע עד צאת השבת. זה היה עונשים".

זו היתה התקרית הראשונה, שגררה אחריה עוד רבות. האווירה האנטי דתית השוררת בארץ, עודדה קבוצות של ריקים ופוחזים להגיע לבני ברק, בכדי לפגוע ברגשותיהם של שומרי השבת. שבת אחת, הגיעו כעשרים בחורים משכונת בורוכוב בגבעתיים כשהם רכובים על אופניהם, בכדי לנסוע בחוצות בני ברק, ולחלל את קדושת השבת. ר' אפרים, חסם אותם בגופו, עד כי נפל עליהם פחד והם הסתלקו מהמקום.

"מידי פעם היו תקריות דומות, שהסתיימו בקצת אלימות מילולית ופיזית, ללא התערבות של המשטרה. אולם קרה כמה פעמים שהתקריות הקטנות התגלגלו עד למעצרים", מספר ר' אפרים.

במעצר

"פעם אחת עצרתי רכב ולא נתתי לו להמשיך לנסוע. הנהג הזועם יצא ממכוניתו, והלך רגלית עד למשטרת פתח תקוה. כעבור זמן מה, הגיעו עשרות שוטרים, בכדי לסייע לנהג החצוף. הנהג הצביע עלי, ואמר שעצרתי את רכבו. השוטרים עצרו אותי, ונלקחתי בעיצומה של השבת לתחנת המשטרה בפתח תקווה. במוצאי שבת הגיע ר' יהושע שטמפר, ממייסדי המושבה פתח תקוה, ושחרר אותי בערבות".

המאורע לא הרפה את ידיו של הרב אפרים צבי לרר, אשר המשיך במאבק.

הרב לרר היה מארגן למופת. הוא גייס למאבק את מרץ הנועורים של בחורי הישיבה. חילק תפקידים, והעמיד משמרות בכניסה לעיר. הבחורים הוציאו ספסלים, התיישבו עליהם, ויצרו מחסום אנושי. את שעות השמירה הארוכות העבירו בשירה וריקודים, מתוך ביטחון גמור שמאבקם יסתיים בניצחון.

אולם, בדרך לניצחון, ציפו לר' אפרים וחבריו מעצרים נוספים:

"זכורני בשבת אחת, הגיע רכב ובו שוטרים בריטיים, אשר רצו להיכנס לבני ברק. אני עמדתי על משמרת, כמדי שבת. עצרתי את הרכב ואמרתי בתקיפות: 'אין כניסה לעיר!' בתגובה, ירדו כמה שוטרים מהרכב, ובעטו בי בחוזקה. אחר כך תפסו בי בכח וזרקו אותי לתוך רכבם. נאלצתי לנסוע עמם בשבת למשטרת פתח תקווה, שם הכניסו אותי לתוך תא מעצר צר וחשוך עד למוצאי שבת. ב"ה לא 'זכיתי' לקבל מידם מכות נוספות. במוצאי שבת קודש הגיע לתחנת המשטרה הרב ר' יצחק גרשטנקורן ראש המועצה ושחררני".

לאחר מספר מעצרים, השוטרים בתחנת המשטרה של פתח תקווה כבר הכירו את הלוחם מבני ברק, אשר אינו מוכן להיכנע. הם רק לא תיארו לעצמם, שבאחד הימים יתייצב הלוחם המפורסם בתחנת המשטרה מרצונו. ומעשה שהיה כך היה:

"היה זה באחת מהשבתות בשעות הצהריים", מספר הרב לרר, "חזרתי עם כמה חברים מ'קידוש' שנערך לרגל שמחה משפחתית. כאשר עברנו ברחוב רבי עקיבא, ראינו לתדהמתנו שתי מוניות נוסעות ברחוב. מבלי לחשוב פעמיים, זינקנו כולנו לכביש ועמדנו בדרכן.

"המוניות נעצרו בחריקת בלמים, שני גברתנים יצאו מהן, והחלו לקלל אותנו קללות נמרצות. ויכוח קולני ניטש בין שני הצדדים. לפתע, אחד מהגברתנים, אשר היה לבוש במדי קצין בריטי, הרים עלי את ידו. לא הייתי מוכן לספוג מכות ולהבליג, החזרתי לו סטירה.

הקצין הבריטי הביט בי בעיניים מלאות שנאה, וסגן מבעד לשיניו: 'אני זוכר אותך מתחנת המשטרה בפתח תקווה. אני עוד אתנקם בך!'. לאחר מכן הוא לחש דבר מה באוזנו של חברו, והשניים הסתלקו מהמקום. המשכנו לעמוד ליד הרכבים, מצפים לבאות.

"לפתע הבחנו בשלושה טנדרים מלאים שוטרים בריטים. הקצין הבריטי וחברו הזעיקו תגבורת! השוטרים זינקו מהטנדרים, והחלו

בני ברק בראשיתה

ויכוחים ודחיפות, שגלשו עד מהרה לאלימות פיזית. הקטטה שהתפתחה במקום והויכוחים הקולניים, סייעו לנו לנטוש את המקום אחד אחד. השוטרים לא הצליחו לאתר אותנו, אך לא רצו לשוב בידיים ריקות. לכן עצרו מספר עוברי אורח חפים מפשע, ולקחו אותם, למרות מחאותיהם הנואשות, אל תחנת המשטרה.

"מילותיו של הקצין הזועם - 'אני מכיר אותך, ועוד אתנקם בך!' - הדהדו באוזניי. חששתי שהקצין יקיים את הבטחתו, ולכן נעלמתי מהשטח. התחבאתי אצל חברים, ולא שהיתי ולו לרגע קט בדירה בה התגוררנו".

השהיה במחתרת הסתיימה מהר למדי.

"ר' יצחק גרשטנקורן, ראש העירייה, החליט כי כדי שהמשטרה הבריטית לא תתנכל לתושבים חפים מפשע", חייבים המעורבים בתגרה להסגיר את עצמם. ביום ראשון בבוקר הגעתי בלב הולם לפגישה עם ראש העירייה, והוא אמר לי בפירוש: 'אין לך ברירה, אתה צריך להתייצב במשטרת פתח תקווה, כדי לא לגרום נזק גדול לציבור'. החלטנו להישמע לבקשה".

"ר' אפרים צבי וחבריו התייצבו בגבורה במשטרת פתח תקווה, והסגירו את עצמם. על ידיהם הוטלו אזיקים כבדים, והם נלקחו לבית הסוהר ביפו.

"חמישה ימים בלינו בבית הסוהר, כאשר חברים דואגים להביא לנו אוכל כשר. אותי העמידו למשפט כי סטרתי לקצין. השופט האנגלי פסק את דיני, לשלם חמש לירות שטרלינג, סכום גבוה מאוד באותם ימים. החברים לא נטשו אותי, ואספו עבורי את הסכום. אלא שעד היום איש לא גבה ממני את התשלום..."

לימים, הלכו הרב לרר ורעייתו ברחוב ופגשו את הקצין ה"מוכה". הוא זיהה מיד את הרב לרר, וקרא לעברו בתדהמה: "נתת לי סטירה, ואתה עוד מסתובב חופשי?!"

בשבתות הבאות הגיעו מדי פעם שוטרים, וערכו מעצרים בקרב המפגינים למען השבת. יום אחד, הגיע קצין בריטי בעל דרגה גבוהה, ורצה לאסור את ר' אפרים וידידו ר' זוסמן צינטרבוים, עקב הלשנה של שכנים שאינם שומרי מצוות, שגרו בגבול בני ברק ורמת גן.

ר' זוסמן לא איבד עשתונות, ואמר לקצין: 'הרי אתה אנגלי. אתם אנשים דתיים. דע לך כי ה'חילונים' שהלשינו עלינו כלל לא גרים כאן בבני ברק, כאן גרים יהודים דתיים שקנו בכספם מגרשים ובנו עליהם את בתיהם, כדי שיוכלו לחיות באווירה דתית ולשמור את קדושת השבת. אל תאזין להסתה של ה'חילוניים' שאינם תושבי המקום'. הקצין, שהיה אדם נבון ואחראי, האזין בקשב רב לדבריו של ר' זוסמן, ואף הצדיק אותו.

ר' אפרים ור' זוסמן - פסח תשס"ז

הרב לנדא בעת עלייתו לארץ הקודש -
מספר שנים לפני שהתמנה לרבה של בני
ברק

לוחם על צביונה של העיר

לסיום סיפורי המאבק, נצטט מזיכרונותיו של הרב זוסמן צינטרבוים ע"ה, ידידו של הרב אפרים לרר:

"מי שרואה היום את שמירת השבת בעיר בני ברק, חושב שכך היה מאז ומעולם, והכל הוגש לנו על טס של כסף... אך לא כך היו הדברים. יחד עם ר' אפרים ואחרים לחמנו במסירות נפש למען השבת, עצרנו את חילולי השבת בגופינו. שנינו מהחולמים והלוחמים לשמירה על צביונה התורני של העיר בני ברק.

"הנני זוכר את ר' אפרים כמארגן למופת. הוא חילק תפקידים לכל בחורי הישיבה. בכל הרחובות הסמוכים לכניסה הראשית לעיר ובכניסה עצמה העמיד משמרות של בחורים שלא יתנו לרכבים להיכנס בשבת. יכולני לקבוע בוודאות, כי לר' אפרים לרר יש חלק גדול בשמירת השבת בבני ברק!

"רק הקדוש ברוך הוא, יודע את כל פעולותינו הברוכות. במשך תקופה ארוכה לא סעדנו את סעודת השבת בצהרים כי עמדנו על משמרתנו שלא יכנסו רכבים ביום שבת קודש.

"כתוב בתורה כי הכוהנים נטלו מהקרבת מתנות חזה ושוק. אך ר' אפרים הכהן ידע גם לתת מנה אחת אפיים בחזה ובשוק של הנהגים שהתנכלו לקדושת השבת, ורצו לרמסה ולהשפילה".

ב"ה, המאבק הסתיים בטוב. בשנת תרצ"ו (1936), שנתיים אחרי בואו של הרב לרר לבני ברק, מונה הרב יעקב לנדא לרבה של העיר.

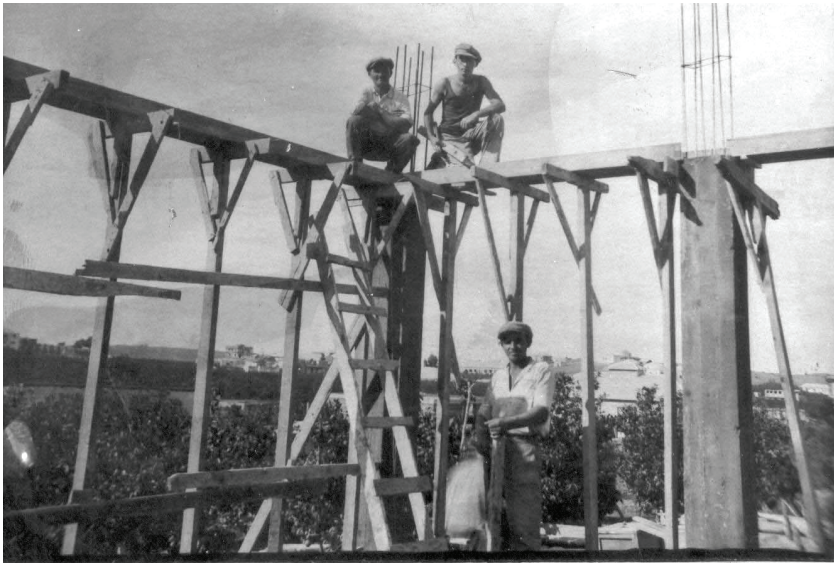
הרב לנדא חש במתיחות הרבה, שיוצרים המאבקים, כאשר מאסרים, תגרות ידיים וקנסות הופכים לדבר שבשגרה. הרב לנדא החליט לשים קץ לתופעה, על השלכותיה הקשות. הוא כינס את העסקנים, וביקש לשנות גישה, ולטפל בחילולי השבת בדרכי נועם. בכניסה לעיר הוצבו אברכים, שפנו לנהגים בנחת, והפצירו בהם לא לפגוע ברגשות התושבים. בסייעתא דשמיא, חילולי השבת פסקו.

תלמוד תורה בעברית

בעת מגוריו בבני ברק, נטל ר' אפרים חלק לא רק במאבק על קדושת השבת, אלא אף בהקמת מוסדות חינוך לילדי ישראל.

ר' זוסמן העלה זיכרונות על תלמוד תורה בעברית, שפתח יחד עם ר' אפרים:

”בבני ברק של אותם הימים היה תלמוד תורה אחד ויחיד, ובו 'מלמד'

מבוני בני ברק, על הפיגומים למעלה מימין.

אחד שלימד בשפת האידיש. בתלמוד תורה זה למדו תלמידים מועטים ביותר. היה גם בית ספר של זרם 'המזרחי' אך למדו בו בנים ובנות במעורב. רבים מאחינו החרדים לא שלחו את ילדיהם ל'חדר' באידיש, כיון שדברו בבית בלשון הקודש, והילדים לא ידעו אידיש. לאידך, סירבו לשלחם לזרם 'המזרחי' כיון שלמדו שם מעורב".

הרב לרר והרב צינטרבוים הבחינו בבעיה, והחליטו למצוא לה פתרון. "התייעצנו עם מרן בעל ה'אמרי אמת' מגור זצ"ל, והוא תמך בהצעתנו לפתוח תלמוד תורה לילדים דוברי עברית.

"לילה אחד, עלינו ר' אפרים ואנוכי על הגג של תלמוד התורה ותלינו שלט ענק ומאיר עיניים: 'כאן יפתח תלמוד תורה בעברית', הבוקר אור, אנשים רבים התאספו מול התלמוד תורה, חזו בשלט החדש ושמחו. כולם תמכו בצעד זה... כעבור חודשיים היו לנו ארבעים (!) ילדים שהתחנכו על טהרת הקודש ולמדו בלשון הקודש, הכל בברכתו של מרן ה'אמרי אמת' מגור זיע"א".

פרק ה' במשפחת ליובאוויטש

השידוך

חלפו שנתיים מאז עלייתו של ר' אפרים לרר לארץ הקודש. שנתיים במהלכן התגורר בבני ברק, ונאבק על צביונה התורני של העיר. בשנת תרצ"ו (1936) הוא עבר להתגורר בפתח תקווה הסמוכה.

פתח תקווה, "אם המושבות", נוסדה על ידי יהודים חרדים. אך, עם הזמן, גדל הישוב והתרחב, ולצד הקהילה החרדית הגדולה, התיישבו בו יהודים מכל הגוונים והזרמים. בעקבות גידול האוכלוסין, זכתה פתח תקווה לקבל (בשנת תרצ"ז) מעמד של עיר.

המעבר לפתח תקווה פתח תקופה חדשה בחייו של ר' אפרים. כאן בא בקשרי שידוכין עם מרת חיה, בתו של הרב אברהם פריז.

הרב פריז היה מחשובי חסידי חב"ד. בצעירותו זכה ללמוד בישיבת 'תומכי תמימים' בליובאוויטש, בצילו של הרבי הרש"ב. בשנים הבאות הפיץ את מעיינות החסידות בארצות הברית ובארץ הקודש, כיהן כבא כוח מרכז לענייני חינוך, ומבקר מוסדות חב"ד בארץ ישראל.

חמיו הרב אברהם פריז

"ר' אברהם פריז שאל את הרבי הריי"צ לגבי השידוך, והרבי שיגר אלינו מברק, בו בירך אותנו בברכת מזל טוב, מזל טוב", מספר ר' אפרים, ומוסיף: "הרבי הקודם לא הסתפק בברכה בכתב. כשר' אברהם פריז היה בדרך לארה"ב - הוא עבר דרך אוטווצק, שם שהה אדמו"ר הריי"צ. כשנפגשו, אמר לו הרבי: עכשיו אני אחל לך ברכת מז"ט פנים אל פנים".

החתונה

לאחר קבלת ברכה מהרבי, החלו בהכנות לקראת החתונה.

חתונות באותם ימים, היו שונות מאוד מהחתונות הנערכות בימינו. איש לא חשב על קייטרינג, אולם, תזמורת וצלם. המצב הכלכלי הקשה, ששרר בארץ, אילץ את בעלי השמחה להסתפק במועט. ברם, המחסור בחומר לא פגע ברוח. ואולי, דווקא הודות להעדר הטפל, כווננו ה'זרקורים' אל העיקר.

להלן זיכרונותיו של הרב אפרים לרר מיום חתונתו: "החתונה התקיימה בביתו של הרב משה אקסלרוד ברמת גן. הרב אקסלרוד היה מחשובי רבני חב"ד, והוא גם סידר את קידושין.

"בגלל המצב הכלכלי, אשר שרר בארץ בשנים אלו, תפריט הסעודה היה דל במיוחד. את האוכל הביאו האורחים, בתור מתנה לזוג הטרי. זה הביא עמו עוגה, זה הביא עמו לחם או דג מלוח, ואחר הביא עמו

ר' אפרים עם רעייתו מרת חיה

בקבוק 'וודקה'... הכיבוד הוגש אל השולחן ונאכל עד תום. מספר המוזמנים היה מצומצם, אבל השמחה הרקיעה שחקים.

"בתום האירוע, צעדנו רגלית מרחק גדול. הגענו לתחנת האוטובוס, והמתנו ל'טרמפ' שיואיל לקחתנו לפתח תקוה. וכך נסענו, החתן והכלה ובני משפחה, לבית הורי הכלה ברחוב בר כוכבא 10 בפתח תקוה. למי היה אז כסף למונית? רעייתי נסעה בטרמפ, כשהיא לבושה בשמלת כלה..."

"אך כל זה טפל", מסכם הרב לרר, "העיקר שזכינו להקים יחדיו שבט בישראל - בנים ובני בנים נכדים ונינים ההולכים בדרכי התורה והחסידות".

גב' חיה לרר עם בני משפחתה בחתונת אחותה גב' רחל לוין. יושבות מימין לשמאל: הסבתא גב' שפרה לאה פייגין, הכלה גב' רחל לוין, האמא גב' רבקה ביילא פריז. עומדות ימין לשמאל: גב' פסיא וולף, גב' חסיה פריז, גב' חיה לרר, גב' גיטה גליצנשטיין.

השפעת החותן

השווער, הרב אברהם פריז, היה מקושר בלב ונפש לרבי הרי"צ ולאחר מכן לרבי נשיא דורנו, מתוך ביטול אמיתי. את ההתקשרות החדיר והפנים לכל לראש בבני משפחתו וגם בידידיו ושומעי לקחו. לא ייפלא, אפוא, שביקש להחדיר גם בחתן הצ'ורטקובער את הקשר לרבי. אפשר ללמוד על כך ממכתביו של הרב פריז לבתו ולחתנו.

באחד ממכתביו ביקש הרב פריז מחתנו ר' אפרים, לקרוא בפני בני המשפחה מתוך גיליונות 'הקריאה והקדושה' - שיצאו לאור בימי השואה בהוראת הרבי הרי"צ, ובהם דברי עידוד לעם ישראל, והקריאה הידועה: 'אלתר לתשובה לאלתר לגאולה':

"ב"ה. יום ו' י"ט שבט תש"ב (1942)

"לכל יקירי שיחיו מתוך נחת...אפרים, אני מבקש ממך שתקרא בפני

אדמו"ר הריי"צ

הרבי נשיא דורנו

כולם, בשולחן, את ה'קריאה והקדושה', כל חוברת- הקריאה והקדושה לקרוא כמה פעמים. אפילו שיש להבין זאת היטב, וקשה להבין- היטב, בכל זאת השתדל להבין עד כמה שאפשר, וכמה שנבין -זה טוב".

במכתב אחר (י"ט כסלו תשי"ב), כותב הרב פריז:

"...אפרים וחיה וילדיכם שיחיו בנחת...אנו עומדים על סף הגאולה. חיה, תראי

שאפרים יכתוב לרבי אודות הכל, הוא האבא שלנו, עלינו לעשות הכל יחד עם הרבי שליט"א, והוא יישא אותנו בכל. וכך עשינו במשך כל השנים וראינו מופתים גלויים מהרבי הריי"ץ ומהרבי נשיא דורנו. זכור לי מקרה אחד מני רבים: אני וזוגתי ניהלנו מכולת קטנה בפ"ת. לימים ה' אדם שהציע לנו להיכנס לשותפות איתו בפתיחת מחצבה של אבן סיד בראש העין, ונהיינו שותפים. לאחר זמן מה השותף הציע להרחיב את העסק ונדרשנו לתת עוד 50 ל"י. בשביל המימון שקלנו למכור את המכולת. כתבנו לרבי הריי"ץ והוא ענה להרחיב את העסק אבל להשאיר גם את המכולת. כעבור זמן קצר פרצה מלחמת העצמאות ומה שהציל אותנו מחרפת רעב היתה המכולת..."

אצל הרבי מליובאוויטש

עלה בידו של ה'שווער' להפוך את חתנו לחסיד חב"ד. כל ימיו הודה ר' אפרים לה' על הזכות שנפלה בחלקו, ונהג לומר: "ברוך ה' שנכנסתי למשפחת ליובאוויטש, ובניי ובנותיי הולכים בדרך חב"ד"...

ר' אפרים ביקר מספר פעמים אצל הרבי מליובאוויטש, ואף זכה מספר פעמים להיכנס ל'יחידות', בהן קיבל שפע ברכות. במהלך ההתוועדויות זכה לשבת עם זקני החסידים, מאחורי הרבי. לא ביוזמתו הגיע למקום מכובד זה. הוא, ברוב צניעותו, לא היה מעלה בדעתו לשבת קרוב כל כך לנשיא הדור. אלא, שבמהלך אחת ההתוועדויות, קרא לו מזכירו של הרבי, הרב לייבל גרונר, והושיבו שם. בישובו מאחורי הרבי שמע היטב את כל הנאמר במהלך ההתוועדות, דבר שגרם לו קורת רוח רבה.

מקבל כוס של ברכה מהרבי

פרק ו

בצל השואה

לאחר החתונה השתקע הזוג הצעיר בפתח תקוה.

היו אלו ימים לא קלים. השתוללה מלחמה עולמית, והדבר נתן את אותותיו על החיים בארץ הקודש. המשפחה הצעירה נאלצה להתמודד עם קשיי פרנסה, לצד חששות לשלום קרובים, אשר נותרו באירופה הבוערת.

"המצב הפיננסי בארץ היה גרוע, אט אט נפסקה הבניה", מספר ר' אפרים, "לא היה כסף, ואיש לא ידע מה ילד יום. בלית ברירה, התחלתי לעבוד במפעל לפוספטים. הריח במפעל היה מבחיל במיוחד, ונדרשה עבודה פיזית רבה. אולם, באין אפשרות אחרת להתפרנס, עבדתי שם במשך כמה שנים. העבודה השפיעה לרעה על מצב בריאותי. התחלתי לסבול ממחלת ריאות, ונאלצתי לעזוב את העבודה.

"בד בבד עם קשיי הפרנסה, גברו הדאגות לבני המשפחה והידידים הרבים שלי ושל הורי רעייתי שנותרו באירופה. הידיעות שהגיעו משם היו מדאיגות מאוד".

איש לא יידע מה בדיוק מתחולל בשטח הכיבוש הגרמני. השמועות היו מצמררות, ויושבי הארץ התייסרו בספקות.

מחנה ההשמדה בלז'ץ

גורלה של קהילת ניז'נקוביץ

לאחר סיום המלחמה החל לזרום מידע על מימדיה של שואת יהודי אירופה. הידיעות המזוועות העבירו צמרמורת בגוו. ר' אפרים הבין לפתע את גודל הנס שאירע לו, כאשר עלה יחד עם הוריו לארץ הקודש.

הקהילה היהודית המפוארת והחשובה בעיירה ניז'נקוביץ הושמדה כליל. אין עדויות ברורות לגבי מה שאירע בעיירה. ככל הנראה, הגרמנים השמידו ישוב קטן זה בין ג' אב תש"א לכ' אב תש"ב, במסגרת אקציות החיסול והשילוח בכל פלך פשמישל באותה תקופה.

חלק מהיהודים נרצחו בתוככי העיירה, אך רובם נשלחו אל גיטו פשמישל הסמוך או אל גיטו דוברומיסל, ששימשו מקומות ריכוז ליהודים רבים מפלך פשמישל, ומשם שולחו, יחד עם יהודי המקום למחנה ההשמדה בבלז'ץ¹.

ה' יקום דמם.

(1) פנקס הקהילות - גליציה

בני משפחה שנספו בשואה

ר' אפרים היה צריך לגייס תעצומות נפש אדירות, ובעיקר אמונה איתנה, בכדי להתמודד עם האובדן הנורא. לא רק קהילה אהובה אבדה לו בימי השואה. הגיעו אליו בשורות איוב, על פיהן שניים מאחיו, עצמו ובשרו, נספו על קידוש ה':

האח הראשון, ר' ישראל, נולד בשנת תרס"ד (1904), היה נשוי ואב לשני ילדים. עבד בעסק לממכר משקאות חריפים, והיה חבר בתנועת אגודת ישראל. בעת הכיבוש הנאצי, במהלך אחת האקציות, התחבא בארון בתוך ביתו, אולם הנאצים ערכו חיפוש דקדקני בתוך הבית, וכאשר גילוהו מתחבא בארון, הרגוהו במקום.

האח השני, ר' מענדל (מקס), נולד בתרס"ח (1908). גם הוא היה נשוי ואב לשני ילדים. הוא התגורר באנטוורפן שבבלגיה, שם התפרנס מחשמלאות. ר' אפרים מספר כי ר' מענדל שרד את אושוויץ, אך לאחר השחרור החל לאכול ללא השגחה, וגופו הצנום, שלא היה רגיל לכמויות מזון גדולות, לא החזיק מעמד. תוך זמן קצר השיב ר' מענדל את נשמתו לבוראה.

ה' יקום דמם.

פרק ז

לימין העולים החדשים

עלייה המונית

מיד עם קום מדינת ישראל, החלה עליה המונית ממדינות רבות ברחבי העולם, ובייחוד מאירופה, אסיה וצפון אפריקה.

תוך עשר שנים קלטה המדינה קרוב למיליון עולים, ובכך הכפילה את אוכלוסייתה. אף מדינה קולטת הגירה בעולם לא התמודדה עם מספר כה גדול של מהגרים, ועם קצב גידול אוכלוסייה כה מהיר.

הרחובות מלאו בליל של שפות, שלל תלבושות, מגוון תרבויות, ובעיקר - ריבוי מצוקות, אשר דרשו מענה. למדינה הצעירה ציפתה התמודדות לא קלה. העולים הגיעו כמעט תמיד בחוסר כל. הבאים ממחנות העקורים באירופה אבדו רכושם בשואה, ועולים ממדינות אחרות לא הצליחו להוציא את רכושם, עקב הגבלות שהטילו השליטים.

נוצר חשש, כי בעלי האמצעים יוכלו לקנות מזון בשפע ולשבוע, ואלו שהגיעו בחוסר כל - יסבלו חרפת רעב. כפתרון לבעיה זו הונהגה מדיניות הצנע, אשר הגבילה רכישה של מזון ומוצרי צריכה. כל אזרח

שובץ לחנות מכולת קבועה, שבה קיבל את מוצרי המזון הבסיסיים על פי הקצבה קבועה.

כמו כן, לא הייתה אפשרות לספק דיור נאות להמוני העולים שהגיעו. כפתרון זמני לבעיה שנוצרה, הוקמו מעברות, ובהן בתים דלים ביותר. היו שהתגוררו בפתרון זמני זה אף עשר שנים, מבלי שנמצא להם מקום מגורים ותעסוקה הולמת. תנאי המחיה במעברות היו קשים מנשוא. משפחות רבות שוכנו בצריפים גדולים ללא מחיצות ביניהם. המזון היה דל, אחיד וחסר טעם.

העולים שיוועו לעזרה.

חסד עם העולים

הסוכנות היהודית נחלצה לטובת העולים. אנשיה עשו ככל יכולתם למצוא לעולים מקום מגורים ומקומות עבודה. לשם כך הוקמו משרדים מיוחדים של הסוכנות בתוככי מחנות העולים.

באותה תקופה השתלב ר' אפרים בעבודת הסוכנות היהודית. הוא מונה לעובד סוציאלי מטעם מחלקת הקליטה בסוכנות - במחנה העולים ב"בית ליד", והחל לפעול במעשי חסד למען העולים שהיו שקועים עד לצווארם בבעיות קשות.

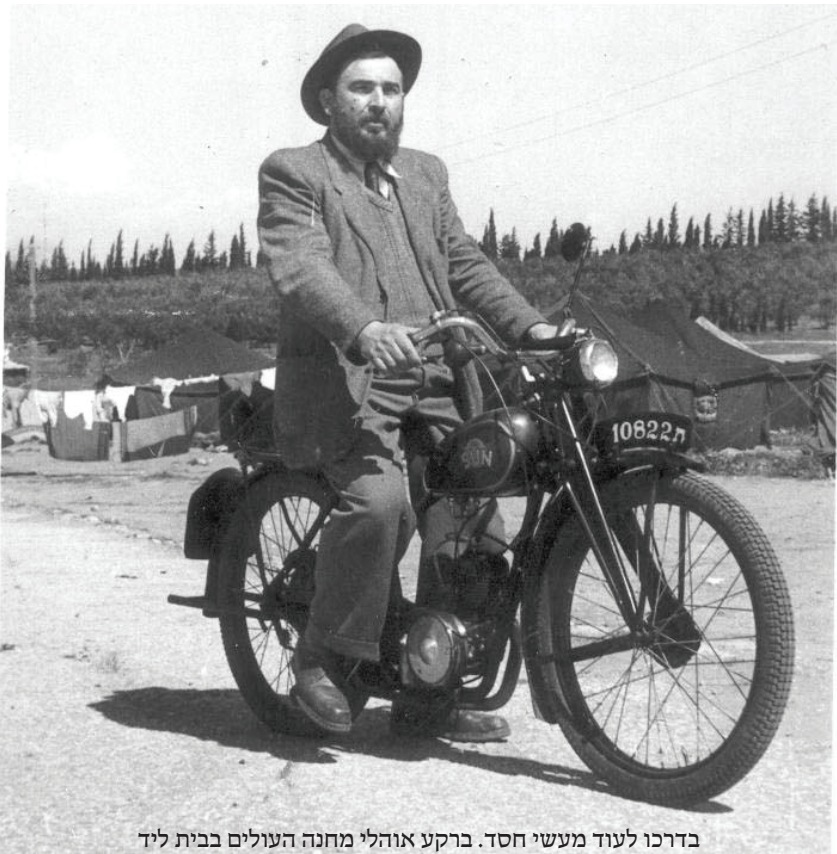
הוא עסק בעבודה סוציאלית בלי שום השכלה פורמאלית, והיה אומר שאת כל הידע והניסיון בהגשת עזרה קיבל מאמו בילדותו, כשהיתה מבשלת אוכל חם, ושולחת אותו לחלק לאנשים חולים ונזקקים. הרב לרר הצליח מאוד בעבודתו, ולאחר כמה שנים, התחילו להגיע אליו קבוצות סטודנטים שלמדו עזרה סוציאלית, כדי להשתלם אצלו וללמוד מהניסיון והידע שלו.

"העבודה הזו משכה אותי" מספר הרב לרר, "עובד סוציאלי עסוק כל

העת רק בחסד. אהבתי לסייע לאנשים באשר הם, להוציא אנשים מאפילה גמורה לאור גדול. בתחילה - בערך בשנת תש"י - התקבלתי לתפקיד עוזר של עובד סוציאלי ועם הזמן התקדמתי והפכתי לעובד סוציאלי בכיר.

"באיזור 'בית ליד', שכנו חמישה מחנות, שאוכלסו בעיקר בעולים ממרוקו, והעבודה הייתה רבה. לכל לראש היה עלי להגיש עזרה ראשונית לעולים החולים והקשישים, דאגתי להם לעזרה כספית, ולמציאת פתרונות לבעיותיהם.

"מציאת מקום מגורים, הייתה משימה קשה כקריעת ים-סוף. לחץ

בדרכו לעוד מעשי חסד. ברקע אוהלי מחנה העולים בבית ליד

18 תמוז תשכב

לכבוד הסוכנות היהודית לאי מחלקת הקליטה בתל אביב רח אבן גבירול מס 62

שריקי נסים מעברה
עמישב פתח תקוה

מס' תעודת זהות	24.7.62
מס' תעודת זהות	509
מס' תעודת זהות	
מס' תעודת זהות	

לכ הסוכנות הנ"ל ובראשם אדון כבוד מר א לרר חיילום הודו אכ"ר
הובא בפרקי אבות וכל מעשיך יהיו לשם שמים

ידעתי נאמנה בפה מלא שבח והודאה ותודה רבה לאדון כבוד מר א לרר יזכה
 ויחיה יפרח ויצליח כבן פריץ יאיר ויזהיר כיונה הרקיע שטרם וצע
 בשבילי מורחא גדולה וגייעה רבה בקבלת אשור
 העברה לעמי שב אל יוצריך מבטן הוא עשך ויכונן
 הוא יברך בברכת אבות העולם ברכה המשולשת
 בכל מכל כל בבני ותי ומזוני בני ישראל
 פעלך ותהי מושכורתך שלימה מאת ה' אל
 אל חי ישיב לך גמולך הטוב תזכה ותמיה
 ותאריך ימים דשיני ורעננים כל יגונים
 תגיל ותשמח תשיש ותפרח ותתברך
 בברכה רבה וטובה אפה וביתך ובניך
 ובני בניך מעתה ועד עולם אמן כן
 יהי רצון זה דברי הצעיר שריקי
 נסים עמישב פתח תקוה

והמתחיל במצוה אומרים לו לגמור שהגומר נקרא את על שמו בבקשה
אדוני שתכתוב איזה שורות עזר
שלא יהיה המפול כמפול אופקים
מפול טוב תודה רבה מאד

שריקי (נסים) ע

אדיר הופעל עלי ועל חבריי. רוב העולים רצו להתגורר בערים הגדולות, שם קיוו למצוא עבודה ביתר קלות. ברם, לא יכולנו למלא את משאלותיהם. לא היה ניתן לשלוח את כולם לערים הגדולות בלבד, לא היה שם די מקום לכולם. לכן היינו עמלים לשכנע את העולים ליישב ערים בינוניות וקטנות לצד ישובים שאך עתה הוקמו לצורך יישובם בעולים חדשים".

לא רק בבעיית הדיור עסק הרב לרר.

"מטבע הדברים, הייתי כתובת לכל שומר מצוות באשר הוא. רבים פנו אלי בבקשות כאלו ואחרות לטובת צרכי הדת, ואני פעלתי רבות למלא את הבקשות שזרמו לשולחני ללא הפוגה.

"כעבור כעשר שנים סיימתי את עבודתי בבית ליד, ועברתי למשרדי הסוכנות בבאר שבע, שם עבדתי למעלה מחמש עשרה שנים בתור אחראי על כל אזור הדרום כולל אילת. בסך הכל עבדתי כחצי יובל שנים כעובד סוציאלי בסוכנות היהודית".

עמידה על עקרונות

בבאר- שבע מילא ר' אפרים תפקידים חשובים, והצלחותיו הביאו את הממונים עליו לקדמו לתפקידים בכירים ביותר. מספר שנים כיהן כמנהל היחידה לשירותים סוציאליים במחוז הנגב.

"כאשר התחלתי לעבוד בבאר שבע, תבע ממני ראש העירייה, מר דוד טוביהו, לעבור להתגורר בבירת הנגב, כדי שאוכל לעבוד יותר שעות. לא עניתי לו. לאחר זמן מה הסברתי לו בטוב-טעם כי בבאר שבע אין אפשרות לחנך את הילדים, ואין בשר כשר. למרות שמר טוביהו היה אנטי-דתי, הוא גילה הבנה לצרכים שלי, והסכים שאמשיך להתגורר רחוק, ומידי יום ביומו אגיע לבאר שבע לעבודה. הוא היה יכול לומר

משרד לקליטת הקליה
המנהל הכללי

ירושלים, בחמוז תשל"ב
כיוני 1972

אל : מר אפרים לרר, יחידה לשרותים הוצ'אליים, מחוז הנגב

מר לרר הנכבד,

עם סילמך אח תפקיד מנהל היחידה לשרותים
הוצ'אליים במחוז הנגב, הריני רואה לעצמי חובה
נעימה לברכך על פעולתך הברוכה בחחום קליטה
העליה.

צר לי, על כי לא אוכל ליטול חלק במסיבת
הפרידה.

ב ב ר כ ה,

הלל אשכנזי

לי מיד ללכת, ולא עשה זאת. בפועל הייתי מגיע לעבודה מפ"ת לב"ש
יותר מוקדם מכל הפקידים שהייתי ממונה עליהם והתגוררו בב"ש.

"למרות שמר טוביהו היה אנטי-דתי וקשוח יתר על המידה, הצלחתי,
ברוך ה', ליצור עמו קשרים ידידותיים חמים.

בחנוכת בית אבות בבאר שבע

עזרה במגוון תחומים

"בתקופה בה עבדתי בבאר-שבע, סידרתי ב"ה אלפי מקומות מגורים, ומקומות עבודה לעולים. תנאי העבודה היו מורכבים. היה עלי לנסוע כל יום מביתי בבני ברק ועד לבאר שבע, ומבאר שבע נסעתי תדיר לישובי הדרום - דימונה, ירוחם, קרית גת, שדרות ערד ועוד. בתחילה שבתי כל ערב הביתה, אם כי לפעמים חזרתי לביתי לקראת חצות הלילה. בתקופה מאוחרת יותר, התחלתי לישון פעם-פעמיים בשבוע בבאר שבע.

"סגנון העבודה בבאר שבע היה שונה מזה שבמחנה העולים. הגיעו אלי עולים עם בעיות סוציאליות. בתחילה דאגתי להם לתקציב ראשוני, דירה ועבודה, ובשלב שני הייתי פותח במשא ומתן מזורז עם לשכת הסעד של באר שבע, כדי שמשפחת העולים תקבל תמיכה מתאימה. כל משפחה קיבלה תמיכה ממני במשך תקופה ארוכה, וידיי היו מלאות עבודה.

"מלבד זאת עסקתי בסידור עבודה לחנויות שעמדו להיפתח בשכונות החדשות. באותם ימים באר-שבע הייתה עיר בינונית, והיא הלכה ופרחה בקצב מהיר. היה צורך מיידי להקים בשכונות החדשות חנויות למצרכי מזון - כמו מכולת ואיטליז. אני שילבתי את האנשים, שלא היו מסוגלים לעבודה פיזית קשה, בעבודה בחנויות.

"מתוקף תפקידי, חיפשתי מקומות עבודה ומגורים לעולים בכל איזור באר שבע. ומה אגיד, היו ישובים שסירבו בכל תוקף לקבל עולים חדשים לתחומם, אם למגורים ואם לעבודה, ואני עמלתי לשכנע את ראשי הישובים להסכים לקלוט בתחומם עולים חדשים".

הערכה רבה

"במהלך עבודתי יצרתי קשר חם עם מוסדות רבים הקשורים לקליטת העלייה. אני זוכר כיצד פעם נכנסתי למנהל חברת 'עמידר' (שבנתה מקומות מגורים לעולים החדשים), וביקשתי ממנו לסדר דירה למשפחת עולים בה טיפלתי. המנהל שקל את מילותיו ולבסוף אמר לי: 'מר לרר, זה דבר בלתי אפשרי, אני לא מורשה לעשות זאת במצב העכשווי, אולם אני לא יכול לסרב לך, ורק בגלל סיבה זו אני מאשר לך'.

"מר זלמן ציגר, מנהל מחלקת הקליטה בסוכנות היהודית, ערך באחת השנים ביקור ממושך בבאר שבע, במטרה לבדוק את מצב הקליטה. כאשר הסתיים הביקור, אמר: 'אני מקנא בלרר כי הוא המלך של באר שבע, הוא מסייע לכולם וכולם אוהבים אותו מאוד'."

יושר קיצוני

לא לחינם זכה הרב לרר להערכה כה רבה. הוא היה מסור לעולים, אך הקפיד למלא את תפקידו ביושר מרבי. בני משפחתו מספרים,

ר' אפרים נואם באירוע של עיריית פתח תקוה

שבעת עבודתו בסוכנות, היו באים אליו הביתה עולים חדשים, שביקשו להפעיל אצלו קשרים על ידי נתינת שוחד. הוא לא רק שהיה מסרב לקבל שוחד, אלא אף מגרש אותם מביתו ולא מדבר עמם מילה.

פעם אחת, הביא לו אחד העולים שי לכבוד חג הפורים: קופסא לסיגריות מכסף טהור. ר' אפרים כעס מאד, והחליט לנסוע ללא שיהוי למשרדי הסוכנות, כדי להשאיר שם את 'משלוח המנות' הבעייתית.

כאשר פקיד של מחנה העולים העליל על ר' אפרים, שהוא עוזר רק למי שנותן לו כסף, רצה ר' אפרים להגיש עליו תלונה במשטרה. הפקיד התחנן שלא יעשה זאת, מתוך פחד כי יענש על הוצאת דיבה. לבסוף הסכים ר' אפרים לפשרה. הוא לא יגיש תלונה, אך אותו פקיד יתקן את העוול, בכך שיסתובב בתוך מחנה העולים הענק עם רמקול, ויכריז ש'ר' אפרים צודק וכי הוא (הפקיד) בדה את הדברים מליבו...

בבנק פא"י

לאחר 25 שנות עבודה עם עולים, החליט ר' אפרים לעבור הסבת מקצוע.

"הרגשתי שמיציתי את עצמי בעבודה בסוכנות. העלייה פחתה, ולא הייתה עבודה כמו בשנים קודמות. עזבתי, אפוא, את העבודה בסוכנות, ועד מהרה מצאתי עבודה בבנק פא"י בבני ברק, שם עבדתי במשך 13 שנים". בגין היותו חבר פא"י, קל היה לר' אפרים להתקבל לעבודה בבנק פא"י, שם עבדו רבים מחבריו.

"עסקתי בעבודת פקידות שגרתית, שסייעה לתפקוד השוטף של הבנק. זכור לי כי פעם היו חסרות במאזן חמישים לירות... מחשבים לא היו, והכל עבד במכונות עם כרטיסיות מיוחדות. הנהלת הבנק ביקשה ממני לנסות ולמצוא את הלירות החסרות. במשך שבועיים עברתי שוב ושוב על חשבונות הבנק, הכרטיסיות והמסמכים הרבים, עד שתפסתי לאן

בשדה התעופה בן גוריון. קבלת פנים לרב שלמה גורן הרב הראשי לצה"ל בשובו מחוץ לארץ. ר' אפרים במרכז התמונה רוקד עם הרב גורן והרב ישראל איידלמן מפתח תקוה. מאחור נראה הרב הראשי לישראל - הראשון לציון

נעלם הכסף. את השמחה שפרצה באותם רגעים בבנק אי אפשר לתאר כלל."

מועמד כבוד לכנסת

ואם כבר הזכרנו את פועלי אגודת ישראל, ראוי לציין, כי במשך שנים רבות, היה ר' אפרים חבר ההנהלה הארצית של תנועת פא"י, ואף היה מועמד של כבוד ברשימה לכנסת מטעם מפלגת פא"י.

כמו כן, ר' אפרים היה ממייסדי בית כנסת פא"י בפתח תקוה המכונה "משכן יוסף", בו התפלל בקביעות. פעולות אלו, שתבעו ממנו זמן וטרחה רבה, עשה ר' אפרים ללא תמורה, הכל בהתנדבות למען הציבור.

מניח אבן פינה לבית כנסת פא"י בפתח תקוה

שני מימין, בהנחת אבן הפינה לבית כנסת פא"י בפתח תקוה

אחרית דבר

זכה הרב אפרים ע"ה להקים משפחה לתפארת, בנים ובנות נכדים ונכדות, נינים ובני נינים, מהם המשקיעים את כל זמנם ומרצם למען חיזוק היהדות והחסידות בארץ הקודש וברחבי תבל.

בני המשפחה מספרים, שהרב אפרים ע"ה הכיר אישית כל נכד, ניין ובן ניין. למרות גילו המופלג זכר את שמות כולם, וידע על עיסוקיו של כל אחד, על תחביביו ועל מצוקותיו.

זכרו ימשיך ללוות את צאצאיו, להעניק כוח לעמידה על עקרונות, ולהאציל השראה לעשיית מעשי חסד.

בועידה הארצית של פא"י. ר' אפרים עומד מימין (מוגבה יותר מכולם). במרכז: ראש הממשלה בן גוריון

בהכנסת ספר תורה - ליד הכותל שריד בית מקדשנו

ביבליוגרפיה

תולדות חייו של הרה"ח ר' אפרים לרר, מבוססים על ראיונות שערך עמו
חתנו הרב יוסף הרטמן.

כמו כן נעזר הכותב בספרים הבאים:

אחד היה אברהם; אליהו וולף, קה"ת, כפר חב"ד, תשס"א
מסע הרבי בארץ הקודש; דוד זאב רוטנברג, ישראל תשנ"ט

סנדק בברית מילה לנכד נכדתו

פרפראות התורה; מנחם בקר, הוצאת אמן ירושלים, תשמ"ו

ארבעה חסידים; שניאור זלמן ברגר, (מו"ל) שמואל לוין, קרית מלאכי, תשס"ה

פנקס הקהילות פולין; כרך שני - גאליציה המזרחית, יד ושם, ירושלים תש"ם

צ'ורטקוב; ד"ר ישעיהו אוסטרידן, ארגון יוצאי צ'ורטקוב, חיפה-תל אביב תשכ"ז

פשמישל; עורך: ד"ר אריה מנצר, ארגון יוצאי פשמישל ישראל, ישראל תשכ"ד

ישיבת חכמי לובלין; דוד אברהם מנדלבוים, המכון להוצאת ספרים שע"י המרכז לעידוד מפעלי תרבות ומחקרים תורניים בישראל, ישראל, תשנ"ד

מוסדות תורה באירופה בבנינם ובחורבנם; מאמרו של ד"ר הלל זיידמן, עורך הספר: שמואל קלמן מירסקי, ניו יורק תשט"ז

יד ושם; היכל השמות, ירושלים ישראל

דעת; אתר ללימודי יהדות ורוח שע"י מכללת יעקב הרצוג, גוש עציון

שטורעם; אתר אינטרנט חב"די

